

Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό
τόμος 5 (2), 226 - 239
Δημοσιεύτηκε: 30 Σεπτεμβρίου 2007

Inquiries in Sport & Physical Education
Volume 5 (2), 226 - 239
Released: September 30, 2007

www.hape.gr/emag.asp

ISSN 1790-3041

Η Φυσική Αγωγή στα Ελληνικά Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Αγωγής: Μια Ιστορική Αναδρομή

Παρασκευή Κωνσταντινίου,¹ Ευρυδική Ζαχοπούλου,² & Ευθύμιος Κιουμουρτζόγλου³

¹Παιδικός Σταθμός Πανεπιστημίου Αθηνών

²Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσ/νίκης,

³Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη

Σκοπός της παρούσης εργασίας ήταν να καταγραφεί η πορεία ένταξης του γνωστικού αντικείμενου της Φυσικής Αγωγής στα αναλυτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης, όπως αυτά θεσπίστηκαν από την νομοθεσία του Ελληνικού Κράτους. Η ανασκόπηση των αναλυτικών προγραμμάτων αρχίζει από το 1895 όπου στηρίχτηκε νομοθετικά ο θεσμός του νηπιαγωγείου αναγνωρίζοντας και νομιμοποιώντας την ίδρυση νηπιαγωγείων ιδιωτικής πρωτοβουλίας, και καταλήγει στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) όπως αυτό διατυπώθηκε το 2003. Διαπιστώθηκε ότι τα τρία πρώτα προγράμματα που δημιουργήθηκαν για το Ελληνικό νηπιαγωγείο (κατά τα έτη 1896, 1962 και 1980) εντάσσονται στα καλούμενα παραδοσιακά, καθώς περιέχουν κατευθυντήριες γραμμές βάσει των οποίων θα έπρεπε να ασκηθεί η αγωγή των νηπίων, ενώ τα δύο τελευταία αναλυτικά προγράμματα (κατά τα έτη 1989 και 2003) εντάσσονται στα σύγχρονα, ψυχολογικής κατεύθυνσης, καθώς οι διδακτικοί στόχοι διατυπώνονται με βάση τα πορίσματα της εξελικτικής ψυχολογίας. Από την ανασκόπηση των προαναφερθέντων αναλυτικών προγραμμάτων προκύπτει το συμπέρασμα ότι το ελληνικό κράτος διατύπωσε σε θεωρητικό επίπεδο τη συμμετοχή των νηπίων σε δραστηριότητες Φυσικής Αγωγής από το πρώτο αναλυτικό πρόγραμμα μέχρι και το Δ.Ε.Π.Π.Σ. Οι ελάχιστες ερευνητικές προσεγγίσεις που υπάρχουν, μελετούν την επίδραση παρεμβατικών προγραμμάτων φυσικής αγωγής στην επίτευξη κινητικών στόχων, όπως είναι οι ανάπτυξη των βασικών κινητικών δεξιοτήτων και η ψυχοκινητική ανάπτυξη, αλλά και την εφαρμογή κινητικών δραστηριοτήτων ως διαθεματικού εργαλείου μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: *αναλυτικά προγράμματα, προσχολική αγωγή, φυσική αγωγή*

Physical Education in the Preschool Education Curriculum in Greece: A Historical Review

Paraskevi Konstantinou,¹ Evridiki Zachopoulou,² & Efthimios Kioumourtzoglou³

¹Preschool Center of University of Athens, Hellas; ²Department of Early Childhood Care & Education, Alexandriou Technological Education Institute of Thessaloniki, Hellas; ³Department of Physical Education and Sport Science, Democritus University of Thrace, Komotini, Hellas

Abstract

The purpose of the present study was to register the process of Physical Education (P.E.) integration in Greek early childhood curriculum, as they were enacted by the legislation of the Greek State. The review of Greek early childhood curricula starts from 1895, where it was legislatively based the constitution of kindergarten schools, acknowledging and legalizing the establishment of private kindergarten schools, and goes through with the Integrated Educational Preschool Curriculum, as it was worded in 2003. It was noted that the first three curricula that were formed for the Greek kindergarten schools (the years 1896, 1962 and 1980) are placed among the so called traditional since they contain guidelines according to which preschoolers should be educated, while the last two curricula (the years 1989 and 2003) are placed among the modern ones, with psychological direction, since their teaching goals are based on the findings of developmental psychology. From the review of the above-mentioned curricula, it is clear that the Greek State worded theo-

retically preschoolers' participation in Physical Education activities from the first curriculum until the Integrated Educational Preschool Curriculum. The few research approaches that exist, study the influence of intervention Physical Education programs on the achievement of motor goals, such as the development of basic motor skills and the psychomotor development, as well as the implementation of motor activities as interdisciplinary tool for learning.

Keywords: *curriculum, early childhood education, physical education*

Γενική Εισαγωγή

Με τον όρο αναλυτικό πρόγραμμα εννοείται ο προγραμματισμός του αντικειμένου εκμάθησης, ο τρόπος απόκτησης της και ο τρόπος πιστοποίησης της αποκτημένης μάθησης (Melogran, 1997). Αναφέρεται δηλαδή στο τι και στο γιατί της εκπαιδευτικής πράξης. Σύμφωνα με τους Βρεττό και Καψάλη (1997), ένα αναλυτικό πρόγραμμα είτε παραδοσιακού είτε νέου τύπου είναι το αποτέλεσμα και το προϊόν διαδικασιών σχεδιασμού και σύνταξης ενός γενικού πλαισίου μακροπρόθεσμης οργάνωσης διδασκαλίας, που γίνεται σε διάφορα επίπεδα και με διαφορετικό κατά περίπτωση βαθμό εγκυρότητας και νομιμότητας. Συναντάται στη βιβλιογραφία (Westphalen, 1982) και ο όρος "curriculum" σε αντιδιαστολή με τα παραδοσιακά αναλυτικά προγράμματα, το οποίο «ορίζεται από τέσσερα δομικά στοιχεία: τους στόχους, το κατάλληλο περιεχόμενο, τις μεθοδολογικές προτάσεις και τον έλεγχο επίτευξης των στόχων» (Βρεττός και Καψάλης, 1997, σελ.25, 27).

Σύμφωνα με τους Evans (1975) και Sprodek (1973), ένα μοντέλο αναλυτικού προγράμματος παρέχει μια ιδανική αναπαράσταση των ουσιωδών φιλοσοφικών, παιδαγωγικών και διοικητικών συστατικών ενός επίσημου εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Αποτελεί μια συνεκτική, εσωτερικά συνεπή, περιγραφή των θεωρητικών προτάσεων των εκπαιδευτικών διαδικασιών και των πολιτικών διοίκησης που πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να επιτευχθούν τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα που κρίνονται προτιμότερα. Ο Evans (1982) επισήμανε, ότι πίσω από την επιβολή της ανάπτυξης, της εφαρμογής και της αξιοποίησης μοντέλων αναλυτικών προγραμμάτων βρίσκονται δύο ουσιαστικές υποθέσεις: α) δεν υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος, όσο καλός κι αν είναι, που να μπορεί να εκπαιδεύσει όλα τα παιδιά σε όλα τα κοινωνικά πλαίσια, και β) η εφαρμογή ενός μοντέλου αναλυτικού προγράμματος διαφέρει ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο των παιδιών στα οποία απευθύνεται.

Με την πάροδο των ετών, οι ειδικοί των αναλυτικών προγραμμάτων έχουν αναπτύξει ποικίλους εννοιολογικούς τρόπους για την κατανόηση των επιστημολογικών σχέσεων της γνώσης και του αναλυτικού προγράμματος. Με την ευρύτερη έννοια, οι επιστήμονες περιγράφουν τρεις κυρίαρχες κατευθύνσεις του αναλυτικού προγράμματος: *μετάδοση* (η γνώση είναι ξεκάθαρη και προσεκτικά ορισμένη,

προκαθορισμένη και μετρήσιμη ως αγαθό), *συναλλαγική* (η γνώση αντιμετωπίζεται ως κατασκευή και ανακατασκευή από όσους συμμετέχουν στη διδακτική-μαθησιακή πράξη) και *μετασχηματισμός* (η γνώση οικοδομείται μέσα από διερευνητικές διαδικασίες, αλλά τις ξεπερνά προς την κυριαρχία της ενθάρρυνσης της προσωπικής και κοινωνικής μεταβολής), (Miller & Sellar, 1985).

Η έμφαση σε μία από τις τέσσερις διαστάσεις που ορίζουν ένα αναλυτικό πρόγραμμα (σκοποί-στόχοι, περιεχόμενα, μέθοδοι διδασκαλίας, αξιολόγηση), όπως περιγράφηκε, αρχικά, από τον Tyler (1949), και στη συνέχεια και από άλλους ερευνητές (Westphalen, 1982), δίνει διάφορα μοντέλα αναλυτικών προγραμμάτων όπως: «α) *το μοντέλο των σκοπών και των στόχων*, το οποίο εστιάζει στον επακριβή και σαφή καθορισμό των στόχων, που πρέπει να επιτύχει ο εκπαιδευτικός με τη διδασκαλία, β) *το μοντέλο των περιεχομένων*, το οποίο είναι πολύ σχετικό με τις παραδοσιακές διαδικασίες σύνταξης και αναμόρφωσης αναλυτικών προγραμμάτων, με έμφαση στο περιεχόμενο διδασκαλίας, γ) *το μοντέλο διαδικασίας*, το οποίο εισάγει τους μαθητές σε διάφορους τρόπους σκέψης, από το απλώς να λαμβάνουν συγκεκριμένες γνώσεις και δ) *το μοντέλο των μελλοντικών καταστάσεων*, σύμφωνα με το οποίο ειδικοί διαφόρων κλάδων πρέπει καταρχήν να προσδιορίσουν καταστάσεις μέσα στις οποίες θα ζήσει στο μέλλον ο μαθητής. Στη συνέχεια με διεπιστημονική εργασία πρέπει με βάση τις καταστάσεις αυτές να προσδιοριστούν οι δεξιότητες τις οποίες πρέπει να αποκτήσει ο μαθητής στα πλαίσια της εκπαίδευσης του, προκειμένου να μπορεί να αντεπεξέρχεται με επιτυχία στις καταστάσεις αυτές και να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που θα προκύπτουν» (στο Βρεττός & Καψάλης, 1997, σελ. 44-49).

Σύμφωνα με την Κουτσοβάνου (2003), στην προσχολική εκπαίδευση διακρίνονται δύο μοντέλα αναλυτικού προγράμματος: το ακαδημαϊκό και το αναπτυξιακό κατάλληλο αναλυτικό πρόγραμμα. Από τους υποστηρικτές του ακαδημαϊκού αναλυτικού προγράμματος πιστεύεται ότι η γενικευμένη ακαδημαϊκή-σχολική γνώση είναι ο πιο κατάλληλος τέλος-σκοπός για όλα τα παιδιά και ότι θα έπρεπε να εφαρμοστούν ολοκληρωμένοι και αποτελεσματικοί τρόποι μετάδοσης της γνώσης. Από την άλλη πλευρά, από εκείνους που προτείνονται τα αναπτυξιακά κατάλληλα αναλυτικά προγράμματα, πιστεύεται

ότι η προσχολική ηλικία είναι η κρίσιμη περίοδος, κατά την οποία τα παιδιά θα αναπτύξουν προσωπική και κοινωνική ταυτότητα, στάσεις, συνήθειες και δεξιότητες, καθώς θα εισάγονται στο θαύμα και στη χαρά της γνώσης και του κόσμου που τα περιβάλλει.

Η μελέτη των οδηγιών των αναλυτικών προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης από διάφορες χώρες, οδηγεί στην διάκριση των διαφορετικών τύπων οργάνωσής τους, όπως: α) τα αναλυτικά προγράμματα που στηρίζονται σε παροχή πληροφοριών (χρώματα, ονόματα αριθμών στη σειρά, κλπ.) και ανάπτυξη δεξιοτήτων (ακαδημαϊκές δεξιότητες: αρίθμηση, αναγνώριση γραμμάτων και ήχων, διευθέτηση καθημερινών αναγκών, κλπ., κοινωνικές δεξιότητες και γνωστικές δεξιότητες: εντοπισμός προβλήματος, κλπ.), β) σε εκείνα που στηρίζονται στα γνωστικά αντικείμενα (ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά, φυσική αγωγή κλπ.) και γ) σε ενιαία αναλυτικά προγράμματα διαφορετικών μορφών (Κουτσοβάνου, 2003). Η πιο συνήθης μορφή οργάνωσης και στην Ελλάδα είναι αυτή που βασίζεται στα γνωστικά αντικείμενα, όπως μαθηματικά, γλώσσα, γωριμία με το περιβάλλον, καλές τέχνες, φυσική αγωγή και άλλα. Το ενιαίο αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει όλα τα γνωστικά αντικείμενα προσχολικής εκπαίδευσης, βασίζεται στις ανάγκες των παιδιών προκειμένου να παρέχει ένα ευρύ πλαίσιο δυνατοτήτων για μάθηση σε κάθε δραστηριότητα, συνδέοντας τις περιοχές διαφόρων γνωστικών αντικειμένων με τη μελέτη ενός μαθήματος ή έννοιας ή θέματος (διδακματική διδασκαλία, project) ώστε να εμπλουτίζει κάθε εμπειρία και να συνδέει κάθε μαθησιακή εμπειρία, όσο το δυνατόν περισσότερο με τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής (Κουτσοβάνου, 2003).

Σχετικές θεωρίες

Πρόσφατες έρευνες παρέχουν ενδείξεις ότι η μάθηση αρχίζει πριν από τη γέννηση (Begley, 1995) και στα πρώτα 5-6 χρόνια της ζωής αναπτύσσεται ραγδαία τόσο σε ποιότητα, όσο και σε ποσότητα. Έτσι μέσα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα το παιδί έχει αποκτήσει γνώσεις και δεξιότητες που θα αποτελέσουν τη βάση για κάθε μελλοντική μάθηση (Cambell & Ramey, 1994). Δεδομένης αυτής εξέλιξης του παιδιού, ο πρώτος στόχος της προσχολικής εκπαίδευσης είναι να υποστηρίξει και να προωθήσει τη μάθηση και τη γενικότερη εξέλιξη που λαμβάνει χώρα μέχρι την ηλικία των 5-6 χρόνων (Διακίδου & Φτιάκα, 1998).

Όποια μορφή οργάνωσης και να έχει το αναλυτικό πρόγραμμα, η Φυσική Αγωγή και γενικότερα η φυσική δραστηριότητα, αποτελεί ένα από τα γνωστικά αντικείμενα προσχολικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον Ξηροτύρη (1975), ο οποίος κατηγοριοποίησε, τις βασικές ανάγκες των νηπίων σε έμφυτες (οργανικές, κινητικές, σεξουαλικές και α-

νάγκες αυτοσυντήρησης) και επίκτητες (κοινωνικές, ασφάλειας, ψυχαγωγίας, χειροτεχνική ενασχόληση, στοργή, μιμητικών συνηθειών, ελευθερίας και η ανάγκη για εκτίμηση και σεβασμό), η ανάγκη του νηπίου για κίνηση και δράση είναι πρωταρχική, με απώτερο σκοπό την κινητική του ωρίμανση, την καλύτερη δυνατή ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων του και τον καλύτερο κινητικό συντονισμό. Αυτή η έμφυτη και αυθόρμητη ενεργητικότητα του παιδιού είναι η βάση της ομαλής ψυχοσωματικής του ανάπτυξης. Η φυσική δραστηριότητα ενισχύει αρχικά τη σωματική διάπλαση σε μία κρίσιμη περίοδο για τη βιολογική του ανάπτυξη, αλλά και την διαδικασία της κοινωνικοποίησης και της εκμάθησης του ρόλου του μέσα στην ομάδα. Τα παιδιά μαθαίνουν και ανακαλύπτουν το εγώ τους καθώς και το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον, ενώ κινούνται μέσα σε αυτό (Κιτσαράς, 1991).

Ο Werner (1999) υποστήριξε, ότι τα παιδιά που διδάσκονταν ακαδημαϊκές δεξιότητες μέσω της κίνησης, έμαθαν καλύτερα από εκείνα που διδάσκονταν τις ίδιες έννοιες εντός της αίθουσας. Επίσης, αποτελέσματα ερευνών αποδεικνύουν τη σχέση απόκτησης της γνώσης με την κίνηση (Dale, 1972), ενώ ο Stinson (1990) υποστήριξε ότι η μνήμη ενισχύεται όταν συνδυάζεται το σώμα και ο νους. Η Katz (1990) υποστήριξε ότι οι κινητικές έννοιες είναι η βάση για τη δημιουργία και ανάπτυξη νοητικών απεικονίσεων των εννοιών και συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση τους. Για το λόγο αυτό η Φυσική Αγωγή θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος ενός προγράμματος, εφόσον επιδρά θετικά στην μάθηση των υπολοίπων γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος, όπως των μαθηματικών, της γλώσσας, των φυσικών επιστημών, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην προσχολική εκπαίδευση (Werner, 1994). Ο Κομφούκιος, στα μέσα του 6ου π.Χ. αι., είπε: «Ότι ακούω το ξεχνώ, ότι βλέπω το θυμάμαι, ότι κάνω το γνωρίζω» (<http://www.nea-acropolis.gr>). Εκτοτε, έχει γίνει αντιληπτό ότι η πλειονότητα των ανθρώπων είναι πιθανότερο να γνωρίζει αυτό που έχει την ευκαιρία να κάνει. Για την ακρίβεια, όσες περισσότερες αισθήσεις λαμβάνουν μέρος στη γνωστική διαδικασία τόσο μεγαλύτερη η εντύπωση που προκαλεί και, σίγουρα, μεγαλύτερης διάρκειας (Fauth, 1990).

Έρευνα του Flaherty (1992) πάνω στις διαδικασίες μάθησης, έδειξε ότι τα παιδιά αποκτούν την γνώση χρησιμοποιώντας διαφορετικές τακτικές, και ότι έχουν διαφορετικές ικανότητες πρόσληψης και αφομοίωσης της γνώσης. Το 40%, περίπου, των μαθητών στο δημοτικό θεωρούν τον εαυτό τους κιναισθητικό τύπο ή ότι μαθαίνουν με την αφή (είτε η αίσθηση του αγγίγματος παρέχει το μέγιστο ποσό των πληροφοριών, είτε το να «κάνεις» και να κινείσαι ενεργοποιεί τη μάθηση).

Ο Hannaford (1995) υποστήριξε ότι: «η κίνηση

ενεργοποιεί τη νευρομυϊκή συνεργασία σ' ολόκληρο το σώμα, μετατρέποντάς το σε όργανο μάθησης. Η διαπλευρική κίνηση, όπως το έρπειν και το μπουσούλημα, ενεργοποιεί και τα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου μ' ένα ισορροπημένο τρόπο. Καθώς μετέχουν και τα δύο μάτια, τα αυτιά, τα χέρια και τα πόδια, όπως επίσης και οι μύες και των δύο πλευρών του σώματος, ενεργοποιούνται και τα δύο ημισφαίρια και οι τέσσερις λοβοί του εγκεφάλου Αυτό σημαίνει ότι η γνωστική λειτουργία αυξάνεται και η μάθηση γίνεται ευκολότερη» (Pica 1999, σελ.10).

Η τεράστια επίδραση της κίνησης στη γνωστική ανάπτυξη διαφαίνεται και από τη διατύπωση της θεωρίας του Gardner (1983) για τα εννέα είδη νοημοσύνης, τα οποία είναι: η γλωσσική νοημοσύνη, η μαθηματικο-λογική νοημοσύνη, η μουσική νοημοσύνη, η χωρική νοημοσύνη, η διαπροσωπική νοημοσύνη, η ενδοπροσωπική νοημοσύνη, η νατουραλιστική νοημοσύνη, η υπαρξιακή νοημοσύνη, και μεταξύ αυτών και η σωματική/κινησθητική νοημοσύνη. Ειδικότερα ο Gardner υποστήριξε ότι τα παιδιά είναι έξυπνα με διαφορετικούς τρόπους, ότι χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους για να μαθαίνουν και να γνωρίζουν. Ισχυρίζεται ότι η νοημοσύνη δεν είναι μία μόνο ενότητα που μπορεί να εξελιχθεί με χαρτί και μολύβι. Αντίθετα, ο καθένας κατέχει εννέα νοημοσύνες, ανεπτυγμένες σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, και με διάφορους συνδυασμούς. Ιδιαίτερη βαρύτητα κατέχει η «σωματική/κινησθητική νοημοσύνη», την οποία χρησιμοποιεί κάποιος που παίζει ποδόσφαιρο, χορεύει, αθλείται κ.λπ. Υψηλή σωματική-κινησθητική νοημοσύνη θεωρείται ότι έχουν οι ηθοποιοί, οι αθλητές και οι χορευτές (Μόττη-Στεφανίδη, 1999).

Μία σημαντική παράμετρος της αλληλεπίδρασης μάθησης και κίνησης είναι και η χρονική περίοδος της ψυχοσωματικής ανάπτυξης του παιδιού, καθώς σε κάποιες χρονικές περιόδους της ζωής εννοούνται ορισμένοι τύποι ανάπτυξης. Για παράδειγμα, τα τρία πρώτα χρόνια φαίνεται να είναι η ιδανικότερη περίοδος για την ανάπτυξη του προφορικού λόγου (Kuhl, 1994). Ενώ τα προσχολικά χρόνια φαίνεται να είναι η ιδανικότερη περίοδος για τη στοιχειώδη κινητική ανάπτυξη, δηλαδή καλύτερη και ευκολότερη απόκτηση των βασικών κινητικών δεξιοτήτων κατά την περίοδο αυτή (Gallahue, 1995). Ο Gallahue (1993) υποστήριξε ότι «η φυσική ανάπτυξη αποτελεί ένα σημαντικό τομέα ανάπτυξης κατά την προσχολική ηλικία, και εμπειριέχει στοιχεία τόσο από τις νέες ικανότητες που αποκτά το παιδί ως αποτέλεσμα της βιολογικής του εξέλιξης και ωρίμανσης, όσο και από τις ικανότητες που απέκτησε μέσα από την εξάσκηση και τη εκπαίδευση που του προσφέρθηκαν από τους ενήλικες» (Bredacamp & Corple, 1998, σελ. 146).

Η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μάθησης και κίνησης οδήγησε στη διεξαγωγή ερευνών που μελέ-

τησαν την εφαρμογή προγραμμάτων φυσικής αγωγής στην εκμάθηση άλλων γνωστικών αντικειμένων. Την επίδραση ενός τέτοιου διαθεματικού προγράμματος φυσικής αγωγής και γλώσσας στην ανάπτυξη του προφορικού και του γραπτού λόγου, που σχετίζεται με κινητικές έννοιες, βασικές κινητικές δεξιότητες και δεξιότητες της καθημερινής ζωής, μελέτησαν οι Γώτη, Δέρρη και Κιουμουρτζόγλου (2006). Τα ευρήματα της έρευνας αυτής έδειξαν ότι ένα διαθεματικό πρόγραμμα φυσικής αγωγής μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά για τη γλωσσική καλλιέργεια παιδιών προσχολικής ηλικίας. Έρευνες στην μουσικοκινητική αγωγή και στη λεπτή κινητική δεξιότητα αποδεικνύουν τα θετικά αποτελέσματα της κίνησης στην ανάπτυξη των νηπίων. Πιο συγκεκριμένα οι Brown, Sherrill και Gench (1981) έρευνησαν την επίδραση ενός μουσικοκινητικού προγράμματος με διαθεματική προσέγγιση, στην ανάπτυξη της αντιληπτικο-κινητικής απόδοσης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας 4-6 χρόνων. Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι η πειραματική ομάδα είχε στατιστικά σημαντική βελτίωση στην κινητική, ακουστική και γλωσσική πτυχή της αντιληπτικό-κινητικής απόδοσης καθώς και στη συνολική επίδοση, σε σχέση με την ομάδα ελέγχου.

Δύο από τους βασικούς στόχους της Φυσικής Αγωγής στην προσχολική ηλικία αποτελούν η δημιουργικότητα και η ανάπτυξη βασικών κινητικών δεξιοτήτων. Την προώθηση της δημιουργικότητας μέσω ενός προγράμματος φυσικής αγωγής σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μελέτησε η έρευνα των Zachoroulou, Trevlas, Konstantinidou και Archimedes Project Research Group (2006). Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι τα παιδιά βελτίωσαν τη δημιουργικότητα τους και τη φαντασία τους κατά τη συμμετοχή τους στο προτεινόμενο πρόγραμμα της Φυσικής Αγωγής. Την ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων μέσω της διδασκαλίας ενός Ελληνικού παραδοσιακού χορού σε 66 παιδιά προσχολικής ηλικίας μελέτησε η έρευνα των Venetsanou και Kamra (2004). Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι παρ' όλο που και οι δύο ομάδες βελτιώθηκαν, η πειραματική ομάδα υπερέχει στατιστικά σημαντικά έναντι της ομάδας ελέγχου.

Πέρα από την ευεργετική επίδραση της Φυσικής Αγωγής στη γνωστική διαδικασία, εξίσου σημαντική κρίνεται η συμβολή της άσκησης στην ομαλή σωματική ανάπτυξη του παιδιού και στην εξασφάλιση της μελλοντικής του υγείας. Τα τελευταία χρόνια ο πολιτισμός μας έχει αλλάξει εντυπωσιακά με αποτέλεσμα τα παιδιά να εμπλέκονται όλο και πιο συχνά σε καθιστικές δραστηριότητες, όπως μετακίνηση προς το σχολείο με λεωφορείο, περισσότερη τηλεόραση, στατικά παιχνίδια (υπολογιστές), λιγότερος χρόνος εκτός σπιτιού για παιχνίδι λόγω προβληματισμού για την ασφάλεια. Η σωματική αδράνεια σε συνδυασμό με την κακή δι-

ατροφία έχουν συμβάλει στην αύξηση της παιδικής παχυσαρκίας. Η παχυσαρκία της παιδικής ηλικίας τείνει να οδηγήσει στην ενήλικη παχυσαρκία, σημαντικό παράγοντα κινδύνου για διάφορες ασθένειες (π.χ. διαβήτη, υπέρταση, υψηλή χοληστερόλη αίματος). Οι ενήλικοι που ήταν παχύσαρκοι ως παιδιά φαίνεται να έχουν αυξημένη νοσηρότητα και θνησιμότητα ανεξάρτητα από το ενήλικο βάρος. Οι υπέρβαροι έφηβοι μπορούν να υποστούν μακροπρόθεσμη κοινωνική και οικονομική διάκριση (Boreham & Riddoch, 2001).

Αναλυτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής που έχουν εφαρμοσθεί σε διάφορες χώρες.

Τα πιο αντιπροσωπευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στη σύγχρονη εποχή προέρχονται κυρίως από τις Η.Π.Α., και η Φυσική Αγωγή έχει διαφορετική θέση σε καθένα απ' αυτά. Στην Μοντεσοριανή μέθοδο, της οποίας βασικότερο στοιχείο είναι η έννοια του προετοιμασμένου περιβάλλοντος, (υποστηρίζοντας ότι το παιδαγωγικό περιβάλλον πρέπει να προσαρμοστεί ειδικά στις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών), η ανάπτυξη των κινητικών ικανοτήτων αναφέρεται στην οργάνωση και το συντονισμό των αυθόρμητων μυϊκών κινήσεων του παιδιού (Ντολιοπούλου, 2003). Για το σκοπό αυτό, η Montessori επεξεργάστηκε ειδικές ασκήσεις, οι οποίες επιδιώκουν την οργάνωση, το συντονισμό και την αξιοποίηση τέτοιων κινήσεων. Η Montessori επέκρινε τον αναγκαστικό χαρακτήρα της παραδοσιακής γυμναστικής, και πίστευε ότι αυτού του είδους οι ασκήσεις αναστέλλουν την αυθόρμητη τάση του μικρού παιδιού για κίνηση (Κουτσοβάνου, 1993).

Η προσέγγιση της ανάπτυξης - αλληλεπίδρασης (Πρόγραμμα Bank Street) είναι η πιο αντιπροσωπευτική σύγχρονη αντίληψη της παιδοκεντρικής διδασκαλίας στην προσχολική εκπαίδευση. Έχει τις ρίζες της στις αρχές του 1900 και είναι συνδεδεμένη με το προοδευτικό κίνημα και τις απόψεις του Dewey (Biber, 1996) και της ιδρύτριας του Προγράμματος Bank Street, της Lucy Sprague Mitchell. Ο όρος ανάπτυξη-αλληλεπίδραση εστιάζει την προσοχή στην έννοια της *ανάπτυξης* και στους τρόπους με τους οποίους οι τύποι μάθησης, κατανόησης και ανταπόκρισης των παιδιών (και των ενηλίκων) στον κόσμο μεταβάλλονται καθώς ωριμάζουν, ως συνέπεια της διαρκούς εμπειρίας της ζωής. Ο όρος *αλληλεπίδραση* αναφέρεται στο αξίωμα ότι η σκέψη και το συναίσθημα είναι αλληλένδετα, αλληλεπιδρώσες σφαίρες της ανάπτυξης και επισημαίνει την επικέντρωση στη σημασία της εμπλοκής με το περιβάλλον των ανθρώπων και τον υλικό κόσμο. Θεμελιώδες αξίωμα της προσέγγισης είναι: «ότι η ανάπτυξη της νοητικής λειτουργίας...δεν μπορεί να διακριθεί από την ανάπτυξη των διαπροσωπικών

διαδικασιών (Shapiro & Biber, 1972)», (Roopnarine & Johnson, 2006, σελ. 505-506). Η κίνηση του σώματος αποτελεί την πρώτη γλώσσα των παιδιών και τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν τον εαυτό τους και τον κόσμο. Μέσα από την κίνηση τα νήπια αναπτύσσονται γλωσσικά, αποκτούν κοινωνικές δεξιότητες, μαθαίνουν μαθηματικά και φυσικές έννοιες. Συγκεκριμένα στο αναπτυξιακό αλληλεπιδραστικό πρόγραμμα της Bank Street τα παιδιά αναπτύσσουν βασικές κινητικές δεξιότητες, ασχολούνται με την δημιουργική κίνηση, ασχολούνται με παιχνίδια, μαθαίνουν χορούς και κινήσεις που συνοδεύουν τη μουσική και γενικά κάθε μέρος του προγράμματος μπορεί να αποτελέσει θέμα για κίνηση και να αποδοθεί με αυτή (Altman, 1991).

Ένα από τα πλέον γνωστά προγράμματα προσχολικής αγωγής είναι το πρόγραμμα «Υψηλών Στόχων» (High Scope), το οποίο στηρίζεται στη θεωρία του δομισμού. Χαρακτηριστικό του προγράμματος αυτού είναι οι «εμπειρίες -κλειδιά», που αντικατοπτρίζουν την επιθυμία των ειδικών να κάνουν τις αρχές του προγράμματος όσο πιο κατανοητές γίνεται σ' εκείνους που θα το εφαρμόσουν. Η ονομασία αυτή επιλέχθηκε διότι στο πρόγραμμα δίνεται έμφαση σ' αυτό που μπορούν να κάνουν και τελικά κάνουν τα νήπια και όχι σ' αυτό που δεν μπορούν να κάνουν (Hohmann & Weikart, 1995). Η κίνηση είναι βασικό στοιχείο κάθε μαθησιακής εμπειρίας. Οι «εμπειρίες κλειδιά» είναι: η στατική κίνηση, η κίνηση με τρόπους στους οποίους υπάρχει μετακίνηση (π.χ. τρέξιμο, πήδημα, σκαρφάλωμα), η κίνηση με αντικείμενα, η δημιουργική κίνηση, η περιγραφή των κινήσεων, η εκτέλεση των κινήσεων, η κινητική έκφραση με τη συνοδεία ενός σταθερού χτύπου και η αλληλουχία κινήσεων.

Για την καλύτερη καθοδήγηση των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής, οι οποίοι έχουν την ευθύνη να βοηθήσουν τα παιδιά να συναντήσουν τις απαιτήσεις του 21ου αιώνα, η Εθνική Ένωση για τα Σπορ και τη Φυσική Αγωγή στις Η.Π.Α. (National Association for Sport and Physical Education, N.A.S.P.E) ανέπτυξε, το 1995, επτά σκοπούς με τους οποίους αξιολογούνται τα προγράμματα φυσικής αγωγής. Η εκπαίδευση που είναι βασισμένη σε σκοπούς (standards) καθορίζει και τα κριτήρια της Φυσικής Αγωγής στην προσχολική ηλικία, σύμφωνα με τα οποία οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν: α) τι πρέπει να ξέρουν τα παιδιά, β) τι πρέπει να είναι ικανά να κάνουν για να παρέχουν τις αναπτυξιακά κατάλληλες κινητικές δραστηριότητες στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Πιο συγκεκριμένα ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα φυσικής αγωγής θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- κινητικά στοιχεία: βασικές κινητικές δεξιότητες (στατικές, χειρισμού, μετακίνησης) και στοιχεία φυσικής κατάστασης (υγεία-επιδεξιότητα),

- γνωστικά στοιχεία: αντιληπτικό-κινητική μάθηση και μάθηση εννοιών,
- ψυχικά στοιχεία: ανάπτυξη της αυτό-εικόνας και της θετικής κοινωνικοποίησης.

Συμπερασματικά, μπορεί να αναφερθεί ότι τα ποικίλα προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης που έχουν κατά καιρούς εφαρμοστεί σε διάφορες χώρες του κόσμου, περιελάμβαναν κάποιου είδους δραστηριότητες Φυσικής Αγωγής. Αυτές οι δραστηριότητες διέφεραν μεταξύ τους, ανάλογα με τη φιλοσοφία και τις αρχές του εκάστοτε προγράμματος.

Ανασκόπηση των Ελληνικών Αναλυτικών Προγραμμάτων

Το έτος 1895 δημοσιεύεται στην εφημερίδα της κυβερνήσεως, Νόμος (Ν./ ΒΤΜΘ'), το άρθρο 3 που προέβλεπε την ίδρυση των πρώτων νηπιαγωγείων από ιδιώτες με άδεια από το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης. Σε αυτά θα διδάσκουν δασκάλες με αναγνωρισμένο πτυχίο. Στα νηπιαγωγεία θα φοιτούν παιδιά από την «απαλή» ηλικία μέχρι το 6ο έτος. Το αντικείμενο της διδασκαλίας δεν καθορίζεται αλλά θα διαμορφωθεί στο μέλλον από Β' διάταγμα. Δεν υπάρχει, λοιπόν, καθορισμένο περιεχόμενο, μεθοδολογία, ούτε καν αναφέρεται ο σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης. Άλλωστε η ίδρυση τους και η εφαρμογή της αγωγής των νηπίων επαφίεται στην διάθεση και στην γνώση ιδιωτών.

Τον αμέσως επόμενο χρόνο, με Βασιλικό Διάταγμα (στις 23 Μαΐου του 1896), τα νηπιαγωγεία συνεχίζουν να είναι στα χέρια ιδιωτών μετά από γνωμοδότηση επιτρόπου της νομαρχίας, αλλά στο άρθρο 2 διαμορφώνεται ο σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης: «Στα νηπιαγωγεία επιδιώκεται η σωματική και η πνευματική ενίσχυση των παιδιών μέσα από ασκήσεις, παιχνίδια και σωστή διδασκαλία των μαθημάτων που θα ακολουθήσουν στο δημοτικό, χωρίς να διαταράσσεται η γαλήνη και η ψυχική ηρεμία των νηπίων» (σελ. 233). Τα νηπιαγωγεία αποτελούνται από τρεις τάξεις, η ηλικία των παιδιών καθορίζεται στα 3-6 έτη και τα παιδιά εκπαιδεύονται από δύο, τουλάχιστον, εκπαιδευτικούς. Στον πρώτο επίσημο σκοπό της προσχολικής εκπαίδευσης φαίνεται ότι η σωματική ανάπτυξη μαζί με την πνευματική είναι στις πρωταρχικές επιδιώξεις του Υπουργείου Παιδείας, και γίνεται μνεία στον τρόπο απόκτησης (ασκήσεις, παιχνίδια...). Στο αναλυτικό πρόγραμμα που παρατίθεται δίνεται μισή ώρα για παιχνίδια «γυμναστικά και ρυθμικά» και άλλη μισή ώρα για λεπτές κινητικές δεξιότητες μαζί με ρυθμικές. Σημαντική θέση λοιπόν στο πρώτο, ιστορικά, αναλυτικό πρόγραμμα κατέχει η Φυσική Αγωγή, και παρουσιάζεται ως ισάξια με τους υπόλοιπους τομείς.

Το 1919 ιδρύονται πλέον νηπιαγωγεία από το

Κράτος, με μία νηπιαγωγό ανά 80 παιδιά, η οποία διορίζεται από το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης (Νόμος 1242/1919). Στην συνέχεια, το 1929 (Νόμος 4397/1929), ιδρύονται περισσότερα νηπιαγωγεία, μετά από γνωμοδότηση αρμοδίου εποπτικού συμβουλίου, με τον ίδιο σκοπό με αυτά που προέβλεπε η προηγούμενη νομοθεσία, το περιεχόμενο αναφέρεται γενικά σε ασκήσεις και ασχολίες και δίνεται η εξουσιοδότηση να καθοριστεί αυτό από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Αξίζει να σημειωθεί εδώ η πρόταση για ίδρυση νηπιαγωγείων σε εργατικές συνοικίες προς ανακούφιση των εργαζομένων μητέρων και σε ξενόγλωσσους πληθυσμούς, για την διευκόλυνση της εισαγωγής τους στα δημοτικά σχολεία.

Το 1962 εκδίδεται Βασιλικό διάταγμα (Β.Δ. 494/1962) «περί του αναλυτικού Προγράμματος των Νηπιαγωγείων του Κράτους» και αναφέρεται αναλυτικά για πρώτη φορά το περιεχόμενο του προγράμματος με ειδική μνεία στην Σωματική Αγωγή. Συγκεκριμένα αναφέρεται: «δί' αυτής επιτυγχάνεται η πειθάρχηση των νηπίων, η αυτοκυριαρχία, η σύμμετρος ανάπτυξη του σώματος» (σελ. 946). Η σωματική αγωγή θα επιτυγχάνεται με: *παιδιές*, σε γήπεδα κατάλληλα διαμορφωμένα και εφοδιασμένα με τα απαραίτητα υλικά, *ρυθμική γυμναστική* συνοδεία οργάνου όπου υπάρχει διαφορετική συνοδεία τραγουδιών, με *συμβολική ή μιμητική γυμναστική*, κατά την οποία τα νήπια μιμούνται βηματισμούς, χορούς, πρόσωπα, ζώα, φυσικά φαινόμενα... και τρίτον *ασκήσεις των αναπνευστικών οργάνων* όπως φύσημα φουσαλίδων από σαπιούνι ή άλλα ελαφριά αντικείμενα, σβήσιμο αναμμένων κεριών κ.τ.λ. Σε ξεχωριστή ενότητα γίνεται αναφορά στα παιχνίδια τα οποία διακρίνονται σε ατομικά και ομαδικά, ελεύθερα και οργανωμένα. Επίσης πρέπει να αναφερθεί και η ρυθμική γυμναστική που συνίσταται στην ενότητα της μουσικής αγωγής. Παρόλο που δίνεται έμφαση στην Φυσική Αγωγή στην συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση, στο διάγραμμα του ημερησίου πλάνου, που ακολουθείται, η σωματική αγωγή δεν κατέχει ξεχωριστή θέση, αλλά ενσωματώνεται στην μισή ώρα μαζί με την κηπουρική, και την ελεύθερη ώρα στην ύπαιθρο.

Ακολουθεί ο Νόμος 309 του 1976 για την Δημοτική Εκπαίδευση, η οποία παρέχεται διαδοχικά στα νηπιαγωγεία και τα δημοτικά σχολεία. Σκοπός του Νηπιαγωγείου είναι να ενισχύσει την οικογενειακή ανατροφή και, μέσω της διδασκαλίας, να αναπτύξει σωματικά και διανοητικά τα νήπια έτσι ώστε να προσαρμοσθούν στο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Σε μερικές περιοχές, η φοίτηση στα νηπιαγωγεία γίνεται υποχρεωτική και ορίζεται και επιθεωρητής των νηπιαγωγών για την αξιολόγηση του έργου τους. Δεν υπάρχει καμία αναφορά στο περιεχόμενο και στην μεθοδολογία, και συνεπώς ισχύει το προηγούμενο αναλυτικό πρόγραμμα.

Το 1980 με το 476 Προεδρικό Διάταγμα εισάγε-

ται νέο αναλυτικό πρόγραμμα για το Νηπιαγωγείο. Στο γενικότερο σκοπό, ο οποίος είναι ίδιος με τα προηγούμενα διατάγματα, προστίθενται και νέες έννοιες, όπως ότι το νήπιο πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ον με αυτοτέλεια, ιδιαιτερότητα και δυναμισμό. Το Νηπιαγωγείο πρέπει να δραστηριοποιήσει όσο το δυνατόν περισσότερο τις ατομικές του δυνατότητες και να δώσει τη δυνατότητα στο νήπιο να εξερευνά, να κατακτά και να οργανώνει το περιβάλλον, και να αναπτύσσεται δημιουργώντας. Δίνεται μεγάλη έμφαση στο παιχνίδι, και χαρακτηριστικά αναφέρει ότι πρέπει να κατέχει την πρώτη θέση στο νηπιαγωγείο και να αποτελεί τη βάση της αγωγής των νηπίων. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα όπως και το προηγούμενο ήταν επηρεασμένο από το αντίστοιχο γαλλικό αλλά και βελγικό (Κιτσαράς, 1998) Διαπιστώνεται μία αλλαγή στην γενικότερη φιλοσοφία η οποία είναι πιο παιδοκεντρική και επηρεασμένη από νέες θεωρίες, που θέλουν το νήπιο να καθοδηγείται σε μια γόνιμη συνάντηση με το γύρω κόσμο.

Πιο συγκεκριμένα το αναλυτικό πρόγραμμα του 1980 επιδιώκει: την συναισθηματική ανάπτυξη, την ανάπτυξη της κινητικότητας, των νοητικών λειτουργιών, των μέσων έκφρασης και την βαθμιαία κοινωνικοποίηση του νηπίου. Ειδικότερα για την κινητικότητα αναφέρει: «... να κινείται και να παίζει, να εξερευνά το περιβάλλον, να υπερπηδά φυσικά εμπόδια, να αντιλαμβάνεται το σωματικό του εγώ και τις δυνατότητες του σε σχέση με τα γύρω του άτομα, να ανακαλύπτει τις δυνατότητες του για πράξεις, να τοποθετείται απέναντι στα αντικείμενα και να ελέγχει και να συντονίζει τις κινήσεις του» (σελ.6). Αυτό το αναλυτικό πρόγραμμα ενσωματώνει την σωματική αγωγή στον τομέα της αγωγής της αντίληψης και κάνει λόγο για αντίληψη του σώματος (σχήμα, μέρη του σώματος, στάσεις, το χώρο, τον προσανατολισμό, αμφιπλευρικότητα), μέσω διάφορων ασκήσεων και μετακινήσεων στο χώρο. Επίσης η Φυσική Αγωγή εμπεριέχεται και στον τομέα της μουσικής και ρυθμικής αγωγής. Ως μέσα για την ρυθμική αγωγή αναφέρονται οι ρυθμικές ασκήσεις, τα μιμητικά παιχνίδια, που με ρυθμικές κινήσεις ζωντανεύουν μια ιστορία, τα παραδοσιακά παιχνίδια κ.ά. Τέλος, το παιχνίδι προτείνεται να κατέχει την πρώτη θέση στο Νηπιαγωγείο και να αποτελεί την βάση της όλης αγωγής. Διαπιστώνεται, λοιπόν, μία πιο ολοκληρωμένη άποψη για το ρόλο της Φυσικής Αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση, χωρίς όμως να υλοποιείται, όπως διαπιστώνεται από το ημερήσιο πρόγραμμα που παρατίθεται, στο οποίο αφιερώνεται μόνο μισή ώρα για ασκήσεις ισορροπίας ή ρυθμικές ασκήσεις.

Το 1985 ψηφίζεται νέος Νόμος (Ν. 1566/85) για την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που αναφέρεται στην δομή και την λειτουργία αυτών των βαθμίδων εκπαίδευσης. Δεν αναφέρεται στο περιεχόμενο αλλά καταγράφεται η κατά-

σταση που επικρατεί στην προσχολική εκπαίδευση, παρ' όλες τις προσπάθειες βελτιώσεις που επιχειρήθηκαν από το 1981. Αναφέρεται ξανά στους σκοπούς, που δεν διαφέρουν από τον προηγούμενο νόμο και προτείνει την ίδρυση παιδικών κέντρων.

Με το Προεδρικό Διάταγμα 486 /1989, το Υπουργείο Παιδείας προτείνει νέο αναλυτικό πρόγραμμα Προσχολικής Αγωγής. Στο σκοπό αυτού του προγράμματος αναφέρεται η ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των νηπίων: ψυχοκινητική, συναισθηματική, ηθική και θρησκευτική, αισθητική, νοητική και γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, κινητικών και νοητικών, μέσα σε κλίμα ελευθερίας, ασφάλειας και προβληματισμού. Στον τομέα της ψυχοκινητικής ανάπτυξης, το νήπιο θα πρέπει να: ανακαλύψει τη δυναμική οργάνωση του σώματος, τις βασικές έννοιες του χώρου και του χρόνου, να δημιουργήσει σχέσεις στα πλαίσια των ψυχοκινητικών του δραστηριοτήτων, να αναπτυχθεί ψυχοσωματικά μέσα από τη Φυσική Αγωγή και άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και να προάγει τη δημιουργική ψυχοκινητική του έκφραση. Ειδικότερα η ανάπτυξη του ψυχοκινητικού τομέα περιλαμβάνει: α) το *γνωστικό σχήμα του σώματος* (η εικόνα που δημιουργεί το παιδί για το ίδιο του το σώμα και ταυτόχρονα η συνειδητοποίηση του σώματος του σε σχέση πάντοτε με το περιβάλλον), μέσα από μετατοπίσεις, μιμητικές δραστηριότητες, δραστηριότητες ανάπτυξης των φυσιολογικών λειτουργιών του σώματος (αναπνοής, ενδυνάμωσης, χαλάρωσης), δραστηριότητες διαφοροποίησης και συντονισμού των κινήσεων των μελών του σώματος και δραστηριότητες διερεύνησης που αναπτύσσουν την δημιουργικότητα, β) την *αμφιπλευρικότητα*, μέσα από δραστηριότητες διαχωρισμού των δύο πλευρών, ισόρροπης ανάπτυξης των δύο πλευρών, δραστηριότητες συνειδητοποίησης των εννοιών δεξι-αριστερό, δραστηριότητες προσανατολισμού στο χώρο, με σημείο αναφοράς την πλευρά και το σώμα τους, γ) την *λεπτή κινητικότητα*, δ) την *αντίληψη και οργάνωση του χώρου*, με δραστηριότητες προσδιορισμού της θέσης του σώματος στο χώρο σε σχέση με δοσμένα σημεία αναφοράς, με διαδρομές ανάμεσα σε δύο σημεία (εκκίνηση-τερματισμός), ε) την *αντίληψη και οργάνωση του χρόνου και του ρυθμού*, με δραστηριότητες κατά τις οποίες τα νήπια καλούνται να επισημάνουν την χρονική σύμπτωση, την χρονική ακολουθία, στ) *δραστηριότητες μουσικοκινητικής αγωγής*, ζ) *δραστηριότητες κοινωνικο-συναισθηματικής ανάπτυξης*, η) τη *Φυσική Αγωγή* του νηπίου ως μέσο ψυχοσωματικής ανάπτυξης, μέσω ψυχαγωγικών παιχνιδιών, αθλοπαιδιών σε παιγνιώδη μορφή, δραστηριοτήτων κλασσικού αθλητισμού σε παιγνιώδη μορφή, κολύμβηση, υπαίθριες δραστηριότητες, άλλα σπορ όπως σκι, ιππασία και δραστηριότητες που βοηθούν τα νήπια να υιοθετήσουν συνήθειες και στάσεις που

συμβάλλουν στη διατήρηση και προαγωγή της υγείας τους, και θ) την ανάπτυξη της δημιουργικότητας.

Παρατηρείται ότι η Φυσική Αγωγή και η κινητική ανάπτυξη του νηπίου καταλαμβάνει ένα αρκετά μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος σε σχέση με τα προηγούμενα, και ίσως είναι η πρώτη φορά που παρατηρείται τόσο λεπτομερής περιγραφή του περιεχομένου. Υπάρχει βέβαια αρκετή ασάφεια και υπερπληθώρα στόχων και επιδιώξεων, γεγονός που προκαλεί σύγχυση στον εκπαιδευτικό, και ιδιαίτερα τον εκπαιδευτικό-νηπιαγωγό, με έννοιες και ορολογίες που μόνο ένας καθηγητής Φυσικής Αγωγής θα μπορούσε να αντιληφθεί αλλά και να εφαρμόσει.

Με Υπουργική απόφαση στις 13-03-2003, διαμορφώνεται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ) για το Νηπιαγωγείο, που σκοπό έχει να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά, μέσα στα πλαίσια των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κρίνεται απαραίτητη η ισότιμη ενσωμάτωση της Προσχολικής Αγωγής στον ενιαίο σχεδιασμό της εκπαίδευσης, δεδομένου ότι αυτή αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του εκπαιδευτικού συστήματος κάθε προηγμένης κοινωνίας. Τα προγράμματα του Νηπιαγωγείου προκειμένου να έχουν τα αναμενόμενα θετικά μακροπρόθεσμα αποτελέσματα θα πρέπει να βασίζονται: 1) στη γνώση για το πώς μαθαίνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά και 2) στις σχετικές θεωρητικές συζητήσεις και στα εμπειρικά δεδομένα για το σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο είναι ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας, το οποίο σκιαγραφεί τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται οι γενικές επιδιώξεις που καθορίζονται, τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός και το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία. Προκειμένου να είναι αναπτυξιακά κατάλληλο και αποτελεσματικό για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου, θα πρέπει μεταξύ άλλων: 1) να θέτει ρεαλιστικούς στόχους, 2) να προκαλεί το ενδιαφέρον για μάθηση, 3) να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα, 4) να βασίζεται στις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες, 5) να συνδέει την κοινωνική γνώση με την καθημερινή πρακτική, 6) να ενσωματώνει την αξιολόγηση στο πρόγραμμα, 7) να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες προκλήσεις της εποχής.

Το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο προσδιορίζει τις κατευθύνσεις των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας και Έκφρασης (Εικαστικά, Δραματική Τέχνη, Μουσική και Φυσική Αγωγή) και Πληροφορικής

για το παιδί του Νηπιαγωγείου. Πιο συγκεκριμένα για την Φυσική Αγωγή, που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα Δημιουργίας και Έκφρασης, αναφέρει: «με αφορμή την έμφυτη και αυθόρμητη ενεργητικότητα του παιδιού, που είναι η βάση της ανάπτυξης του και της καλής του υγείας, το Νηπιαγωγείο θα πρέπει να προγραμματίζει φυσικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολική κινητικότητα του παιδιού και προάγουν σύμφωνα με το σκοπό της Φυσικής Αγωγής τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού. Να εξασφαλίζει ένα ασφαλές περιβάλλον, τον απαραίτητο εξοπλισμό, να διευκολύνει τη συμμετοχή του παιδιού σε διάφορες δραστηριότητες και παιχνίδια, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ηλικίας του» (σελ. 5). Ειδικότερα αναφέρει ότι στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνονται πολλές ευκαιρίες στα παιδιά ώστε: 1) να αναπτύξουν την κινητικότητά τους, 2) να αναπτύξουν τη σωματική τους δραστηριότητα και να προάγουν την υγεία τους, 3) να αποδέχονται την τήρηση ορισμένων κανόνων ασφαλείας και να χειρίζονται κατάλληλα το εκπαιδευτικό υλικό, 4) να αναπτύξουν σταδιακά θετικές στάσεις για συνεργασία και αλληλοαποδοχή και υποστήριξη, 5) να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται την έννοια της Ολυμπιακής Ιδέας και τη σπουδαιότητα των μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων. Ενδεικτικά για τη κάθε επιδίωξη αναφέρονται: παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, ελεύθερα και οργανωμένα, στατική και δυναμική ισορροπία, έλεγχο βάρους του σώματος, δραστηριότητες χειρισμού, βασικές κινητικές δεξιότητες, ασκήσεις ρυθμικής, συμμετοχή σε αθλοπαιδιές, αίσθηση του χώρου εκμάθηση της αθλητικής ορολογίας στα πλαίσια του παιχνιδιού, ενθάρρυνση της δημιουργικότητας, να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν πώς οι σωματικές δραστηριότητες επδρούν στο σώμα π.χ. λαχανιάζω, ζεσταίνομαι, να κατανοούν τους τρόπους με τους οποίους το σώμα μπορεί να επανέλθει στο φυσιολογικό του ρυθμό μετά την άσκηση π.χ. χαλάρωση, σωστή τροφή, να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα παιχνίδια και σπορ, υλικό και εξοπλισμό, να αναγνωρίζουν και να εφαρμόζουν απλά μέτρα προστασίας από τυχόν ατυχήματα, να ενθαρρύνονται να ζητούν βοήθεια, να τηρούν κανόνες και να ακολουθούν οδηγίες, να αναγνωρίζουν την ανάγκη για συνεργασία με τους άλλους, να περιγράφουν τις ικανότητες τους και τις ικανότητες των άλλων, μουσικοκινητική αγωγή, χορός και αυτοσχεδιασμός, να έρχονται σε επαφή μέσα από διηγήσεις με την ολυμπιακή ιδέα και την αθλητική παράδοση, να προσπαθούν να νικήσουν και να ασκούνται στο να αποδέχονται την ήττα τους. Προτείνεται συγκεκριμένο υλικό και εξοπλισμός για την Φυσική Αγωγή, όπως: σανίδες ισορροπίας, στεφάνια, κορίνες, μπάλες, και κορδέλες ρυθμικής

γυμναστικής, ελαστικά μπαλάκια, μπασκέτες, στρώματα, κώνοι, δείκτες αναρρίχησης, φασουλοσάκουλα, σκυτάλες κ.ά..

Στο νέο αναλυτικό πρόγραμμα εισάγεται και το αντικείμενο της Ολυμπιακής Παιδείας, που σαν σκοπό έχει να εισάγει γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και συμπεριφορές που πηγάζουν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την Αθλητική παράδοση και έχουν σκοπό τη σωματική, ψυχική και πνευματική καλλιέργεια των μαθητών και την αρμονική ένταξη τους στην κοινωνία. Οι γενικοί στόχοι του προγράμματος είναι: γνωστικοί, κοινωνικών δεξιοτήτων, σωματικών και κινητικών δεξιοτήτων και στάσεων. Πιο συγκεκριμένα η Ολυμπιακή Παιδεία στη Προσχολική Αγωγή επιδιώκει να γνωρίσουν οι μαθητές στοιχεία της κίνησης και του ρυθμού, να ονομάσουν διάφορα αθλήματα (γνωστικοί), να αναπτύξουν την δημιουργικότητα τους και τη φαντασία τους, να ενισχύσουν δεσμούς φιλίας και συνεργασίας (κοινωνικές δεξιότητες), να διασκεδάσουν, να χαρούν, να ονειρευτούν, να εκφραστούν μέσα από το παιχνίδι και να αναπτύξουν θετικές στάσεις (δικαιο παιχνίδι, αναγνώριση νίκης και ήττας,) (στάσεων). Σαν ενδεικτικές δραστηριότητες αναφέρονται: εκμάθηση παραδοσιακών παιχνιδιών του τόπου μας, ανάγνωση παραμυθιών με αθλητικό περιεχόμενο, τρίαθλο νηπίων (50μ. άλμα χωρίς φόρα, μπαλάκι 200 γρ.). Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας προτείνεται και για το ειδικό Νηπιαγωγείο, με βασικό στόχο να σχηματίσουν τα νήπια την εικόνα του αρχαίου και του σύγχρονου αθλητή. Κάποιες δραστηριότητες που προτείνονται είναι: οι μαθητές να διακρίνουν τις αθλητικές δραστηριότητες, να κάνουν συλλογές με εικόνες αθλητών, να κάνουν αναπαραστάσεις των αθλητικών δραστηριοτήτων, να κάνουν αντιστοιχίσεις αθλητών με αθλητικές δραστηριότητες.

Αξίζει να αναφερθεί και το πρόγραμμα αγωγής υγείας, που σκοπό έχει την προάσπιση, την βελτίωση και την προαγωγή της ψυχικής, σωματικής υγείας και κοινωνικής ευεξίας των μαθητών, αφενός με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της κριτικής σκέψης, αφετέρου με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος αυτών. Στόχος της αγωγής υγείας στο Νηπιαγωγείο είναι να βοηθήσει τα νήπια να διερευνήσουν τις αξίες πάνω σε θέματα που αφορούν την υγεία, να αναπτύξουν την παραδοχή του εαυτού τους και τις σχέσεις τους με τους άλλους, και να τους δώσει τις κατάλληλες πληροφορίες, γνώσεις και γενικά τα εφόδια εκείνα που θα τους επιτρέψουν να υιοθετήσουν υγιεινούς τρόπους ζωής. Η Φυσική Αγωγή παίζει σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό ειδικότερα μέσα από διαθεματικές προσεγγίσεις (διατροφή, φυσική δραστηριότητα και υγεία) με άλλα γνωστικά αντικείμενα. Πρέπει να σημειωθεί η συνεχής παρότρυνση σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, της σύνδεσης του αντικειμένου

που διδάσκεται κάθε φορά και με άλλα γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος στα πλαίσια του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών. Η Φυσική Αγωγή κάλλιστα μπορεί να συνδεθεί με την μουσική αγωγή, με την αγωγή υγείας, τα μαθηματικά κ.ά. Το ίδιο και το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας, του οποίου όλη η φιλοσοφία διέπεται από τη διαθεματική προσέγγιση διδασκαλίας

Στο συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα, η Φυσική Αγωγή κατέχει την ίδια βαρύτητα με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. Συμβαδίζει με τους σκοπούς και τους στόχους της NASPE (1995), αλλά στις δραστηριότητες που προτείνει δημιουργεί σύγχυση στον εκπαιδευτικό, εφόσον δεν έχει ιεραρχήσει και ξεκαθαρίσει το αντικείμενο διδασκαλίας της φυσικής αγωγής, που είναι η μάθηση κινήσεων. Σύμφωνα με τους Gallahue και Donnelly (2003), η μάθηση κινήσεων, που ουσιαστικά είναι το περιεχόμενο της φυσικής αγωγής, χωρίζεται: 1) στα κινητικά στοιχεία: που περιλαμβάνει τις βασικές κινητικές δεξιότητες (μετακίνησης, στατικές και χειρισμού) και την ανάπτυξη της φυσικής κατάστασης (Φ.Κ και υγεία, Φ.Κ. και επιδεξιότητα), 2) στα γνωστικά στοιχεία, που περιλαμβάνει τη μάθηση των κινητικών εννοιών, (της αίσθησης του σώματος, της προσπάθειας και των σχέσεων που αναπτύσσονται κατά τη κίνηση) και την αντιληπτικοκινητική μάθηση, και 3) στα ψυχικά στοιχεία, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη της αυτοεικόνας και τη θετική κοινωνικοποίηση του παιδιού. Η γνώση του περιεχομένου καθώς και του τρόπου διδασκαλίας και αξιολόγησης δημιουργεί τα θεμέλια για τον καθορισμό της γνώσης και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι διδάσκοντες για τη διδασκαλία (Δέρρη, 2004), κάτι που απουσιάζει από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τον Οδηγό της Νηπιαγωγού (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006), που το συνοδεύει.

Σχόλια και Συζήτηση

Στην Ελλάδα, από το 1895 έως το 2003, τα αναλυτικά προγράμματα διένυσαν μία μεγάλη εξελικτική διαδρομή. Μετά το φαινομενικό ενδιαφέρον του κράτους (1895-1929), παρουσιάστηκε το υποτονικό ενδιαφέρον για την προσχολική αγωγή (1929-1976), για να καταλήξει στο επίκεντρο του κρατικού και παιδαγωγικού ενδιαφέροντος (1979-2003, Κιτσαράς, 1998). Σύμφωνα με τον Κιτσαρά (1998), τα τρία πρώτα προγράμματα που δημιουργήθηκαν για το Ελληνικό νηπιαγωγείο (κατά τα έτη 1896, 1962 και 1980) εντάσσονται στα καλούμενα παραδοσιακά, καθώς περιέχουν κατευθυντήριες γραμμές βάσει των οποίων θα έπρεπε να ασκηθεί η αγωγή των νηπίων, ενώ τα δύο τελευταία (κατά τα έτη 1989 και 2003) εντάσσονται στα σύγχρονα, ψυχολογικής κατεύθυνσης. Στο πρώτο επίσημο πρό-

γραμμα του 1896, καθώς και στο πρώτο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του 1962, είναι εμφανής η επιρροή της Montessori και του Froebel, ενώ το αναλυτικό του 1980 και το προηγούμενο από αυτό, επηρεάζονται από τα γαλλικό και βελγικό πρόγραμμα, αντίστοιχα (Ντολιοπούλου, 2003). Το ίδιο και το πρόγραμμα του 1989, το οποίο και πάλι στηρίζεται στο βελγικό. Το τελευταίο αναλυτικό πρόγραμμα χωρίς να είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο, περιλαμβάνει τις νεότερες θεωρίες για την προσχολική αγωγή του Piaget, Vygotsky, Bruner και Gardner (Ντολιοπούλου, 2003).

Σε σύγκριση με την δημοτική εκπαίδευση, η πορεία της προσχολικής αγωγής αντιμετωπίστηκε από το Κράτος χωρίς την αξία που της αρμόζει. Η κοινωνία συμπεριφερόταν σαν να μην συμβαίνει τίποτα στην τάξη του Νηπιαγωγείου, και τούτο γιατί ακόμα και σήμερα δεν έχει περάσει το μήνυμα ότι αυτή η βαθμίδα της εκπαίδευσης είναι ίσως η πιο σημαντική, η πιο ουσιαστική, η πιο κρίσιμη για την περαιτέρω εξέλιξη του ατόμου (Ντολιοπούλου, 2003). Στο πρώτο αναλυτικό πρόγραμμα Προσχολικής Αγωγής, δεν υπήρχε καθορισμένο περιεχόμενο, μεθοδολογία, ούτε καν αναφερόταν ο σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης (1895), ενώ διατυπώνεται στη συνέχεια ο πρώτος επίσημος σκοπός (23 Μαΐου του 1896), όπου η σωματική ανάπτυξη, μαζί με την πνευματική, ορίζονται ως οι πρωταρχικές επιδιώξεις του Υπουργείου Παιδείας. Δεν υπάρχει βέβαια καθορισμένη μεθοδολογία και το περιεχόμενο αναφέρεται απλώς σε ασκήσεις και παιχνίδια. Το 1962, ως σκοπός της Φυσικής Αγωγής αναφέρεται η πειθαρχία, η αυτοκυριαρχία και η σύμμετρη σωματική ανάπτυξη των νηπίων. Το περιεχόμενο είναι για πρώτη φορά συγκεκριμένο: αθλοπαιδιές, ρυθμική γυμναστική, μιμητική γυμναστική και ασκήσεις αναπνοής. Παρόλο που δίνεται έμφαση στην Φυσική Αγωγή, η εφαρμογή της περιορίζεται στη μισή ώρα, εναλλακτικά με την κηπουρική και την ελεύθερη ώρα στον εξωτερικό χώρο.

Αλλαγή διαπιστώνεται το 1980, όπου οι μέθοδοι διδασκαλίας γίνονται παιδοκεντρικοί, ακολουθώντας τις νέες παιδαγωγικές θεωρίες. Το περιεχόμενο συνίσταται στη γνώση του σώματος, στις βασικές κινητικές δεξιότητες μετακίνησης και στις κινητικές έννοιες του χώρου και της αντίληψης γενικότερα. Τέλος, στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1989, η Φυσική Αγωγή εμπεριέχεται στους σκοπούς του προγράμματος και ειδικότερα στον τομέα της ψυχοκινητικής ανάπτυξης. Καταγράφεται υπερπληθώρα στόχων, εννοιών, ορολογιών, γεγονός που προκαλεί σύγχυση στο τι διδάσκεται και πώς διδάσκεται. Εμπεριέχονται όλες οι βασικές κινητικές δεξιότητες, οι κινητικές έννοιες, ενδεικτικές ασκήσεις στο βιβλίο του νηπιαγωγού, χωρίς όμως να δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο των αναπτυξιακά κατάλληλων ασκήσεων της προσχολικής εκπαίδευ-

σης και αυτό γιατί όπως υποστήριξε ο Robinsohn, (1969) «δεν έχει νόημα οποιαδήποτε μεταρρύθμιση ή αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων χωρίς την ανάλογη εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών» (Βρεττός & Καψάλης, 1999, σελ. 32). Το 2003 διαμορφώνεται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, στηριγμένο στις νέες θεωρίες μάθησης. Βασική διαφορά με το αναλυτικό πρόγραμμα του 1989 είναι ότι στο Αναλυτικό πρόγραμμα του 1989 υπάρχουν οι τομείς, ενώ στο ΔΕΠΠΣ-2003 καταργούνται και γίνεται πλέον αναφορά σε ξεκάθαρα γνωστικά αντικείμενα. Στο νέο αναλυτικό πρόγραμμα του 2003 δεν υπάρχουν διακριτά όρια μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων και πολλά στοιχεία της Φυσικής Αγωγής (χώρος, χρόνος) του αναλυτικού προγράμματος του 1989 απουσιάζουν ή δεν είναι ξεκάθαρα από το ΔΕΠΠΣ, στοιχεία που θεωρούνται ουσιαστικά για την ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου. Στον Οδηγό της Νηπιαγωγού, που συνοδεύει το αναλυτικό πρόγραμμα, στις βασικές επιδιώξεις περιλαμβάνονται μόνο οι κινητικές έννοιες: α) η γνώση του σώματος, β) η αίσθηση της προσπάθειας, γ) η αίσθηση του χώρου και δ) η αίσθηση των σχέσεων που αναπτύσσονται κατά την κίνηση. Στο «χαρακτήρα των δραστηριοτήτων», καταλαμβάνουν περισσότερο χώρο τα μουσικοκινητικά παιχνίδια και απλώς αναφέρονται οι υπόλοιπες κινητικές δεξιότητες. Επίσης, δεν αναφέρονται καθόλου ποιες είναι οι αναπτυξιακά κατάλληλες κινητικές δραστηριότητες για αυτή την προσχολική ηλικία (π.χ. διδασκαλία χειρισμού της μπάλας: κύλισμα- πέταγμα -υποδοχή κ.τ.λ.), (Δαφέρμου, Κουλοῦρη & Μπασαγιάννη, 2006).

Το Ενιαίο πλαίσιο γνωστικών αντικειμένων, εννοιών, δεξιοτήτων και στάσεων, ακολουθεί τις προδιαγραφές για ένα σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα (Χατζηγεωργίου, 1998), ταυτόχρονα όμως υπάρχουν επιφυλάξεις αν και κατά πόσο η παρουσία διακριτών επιστημονικών κλάδων (γνωστικά αντικείμενα) εξυπηρετεί καλύτερα τις διαθεματικές προσδοκίες (Χρυσσαφίδης, 2006). Αυτή η εντατικοποίηση της γνώσης, προϋποθέτει αφ' ενός εμπειροστατωμένη μελέτη του αναλυτικού προγράμματος σε βάθος και σε πλάτος, ώστε να είναι γνωστοί όλοι οι χώροι δράσης, αλλά και οι μικρολεπτομέρειες ως προς την εφαρμογή του, και αφετέρου την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε πιο εξειδικευμένες γνώσεις, γνώση αθλημάτων, αθλητικών οργανώσεων, κ.λ.π., (Χρυσσαφίδης, 2006).

Η Φυσική Αγωγή αντιμετωπίστηκε από την αρχή (1896), σχεδόν ως ένας τομέας πρωταρχικός για την ομαλή ανάπτυξη και περιλαμβάνονταν στους βασικούς σκοπούς των προγραμμάτων, αρχικά με την γενική και αφηρημένη έννοια της σωματικής ανάπτυξης, και εν συνεχεία με συγκεκριμένες επιδιώξεις και περιεχόμενο (1989). Δίνοντας έμφαση

περισσότερο στο παιχνίδι, γεγονός που συμβαδίζει και με τις επιστημονικές θεωρίες του Piaget και των επιστημόνων που ακολούθησαν τις απόψεις του, οι οποίοι τονίζουν την σημασία του παιχνιδιού και των παιδοκεντρικών δραστηριοτήτων για την γνωστική ανάπτυξη (Kamii & DeVries, 1978), τα Ελληνικά Αναλυτικά Προγράμματα στην ουσία παρέμειναν μακριά από την εφαρμογή των προτεινόμενων δραστηριοτήτων. Στο ημερήσιο πρόγραμμα παρέχονταν πολύ λίγη ώρα, σε συνδυασμό πάντοτε και με άλλα αντικείμενα.

Πρακτικές εφαρμογές και προτάσεις

Με αφορμή το περιεχόμενο του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, είναι δυνατόν να διατυπωθούν προτάσεις, όσον αφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο που το στηρίζει, όσο και στους εκπαιδευτικούς που καλούνται να το εφαρμόσουν. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της προσχολικής αγωγής στη Φυσική Αγωγή θα ήταν, αρχικά, ένα θετικό βήμα στην πραγματοποίηση των στόχων της φυσικής αγωγής. Η εισαγωγή ειδικοτήτων και στη προσχολική εκπαίδευση, όπως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πιθανόν να δώσει λύσεις για το συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα ή κάποιο άλλο ποιοτικό αναλυτικό πρόγραμμα προσχολικής εκπαίδευσης, έτσι ώστε να έχει τα αποτελέσματα που του αρμόζουν, αλλά και η Φυσική Αγωγή να πετύχει το στόχο της. Η υλοποίηση ενός ποιοτικού προγράμματος προσχολικής αγωγής από επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό μπορεί να εξασφαλίσει τις περισσότερες πιθανότητες επιτυχούς επίτευξης των στόχων του. Μακροπρόθεσμη έρευνα των Schweinhart, Weikart και Lerner (1986), έδειξε ότι ένα ποιοτικό αναλυτικό πρόγραμμα, όπως είναι αυτό των Υψηλών Στόχων, είχε καλύτερα αποτελέσματα όχι τόσο στον ακαδημαϊκό τομέα, όσο στο κοινωνικό τομέα και στη δια βίου άσκηση, συγκρινόμενο με άλλα δύο αναλυτικά προγράμματα: Άμεσης διδασκαλίας ή Distar (συμπεριφοριστικό πρόγραμμα δίνοντας έμφαση στη νοητική ανάπτυξη), και ενός παραδοσιακού προγράμματος ενός παιδικού σταθμού.

Εκτός όμως από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, καθοριστικό ρόλο για την αποτελεσματική εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος παίζει και η υλικοτεχνική υποδομή του εκάστοτε σχολείου και κατά πόσο αυτή ανταποκρίνεται στις ανάγκες του εφαρμοζόμενου προγράμματος. Η διαμόρφωση συγκεκριμένων χώρων, η εξασφάλιση αθλητικού υλικού ειδικά προσαρμοσμένο στη συγκεκριμένη ηλικία, θα αναβαθμίσουν τις συνθήκες εφαρμογής ενός προγράμματος προσχολικής εκ-

παίδευσης (Dowda, Pate, Trost, Almeida & Sirard, 2004).

Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η γνώση της πορείας που διένυσε η Φυσική Αγωγή, από τα πρώτα χρόνια εφαρμογής οργανωμένων προγραμμάτων στην προσχολική εκπαίδευση μέχρι σήμερα, θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση, αντίληψη και κριτική στάση της θέσης που κατέχει σήμερα η Φυσική Αγωγή στα Νηπιαγωγεία. Από την ανασκόπηση των ελληνικών αναλυτικών προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης διαπιστώνεται η παρουσία του γνωστικού αντικείμενου της φυσικής αγωγής από την οργάνωση των πρώτων αναλυτικών προγραμμάτων. Παρ' όλα αυτά δεν έχει μελετηθεί η έκταση, η μορφή και ο τρόπος εφαρμογής δραστηριοτήτων Φυσικής Αγωγής στα ελληνικά προσχολικά κέντρα, για να διαπιστωθεί το αν ακολουθούνται οι προτάσεις και οι υποδείξεις των αναλυτικών προγραμμάτων. Παράγοντες όπως ο μεγάλος αριθμός των νηπίων, οι ανεπαρκείς εγκαταστάσεις και η ελάχιστη κατάρτιση των νηπιαγωγών σε θέματα Φυσικής Αγωγής, ίσως καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής.

Η μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας καταδεικνύει, ακόμη, την ύπαρξη ελάχιστων ερευνών που αφορούν την επίδραση που μπορεί να έχει ένα πρόγραμμα Φυσικής Αγωγής στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, τόσο στην κινητική ανάπτυξη, όσο και στην κοινωνική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη τους. Έρευνες που θα δίνουν έμφαση στη σχέση της Φυσικής Αγωγής με την επιτυχία σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, όταν αυτή εφαρμόζεται σταθερά και σε όλη την ακαδημαϊκή χρονιά, με την ομαλή είσοδο των νηπίων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και με τη δια βίου υιοθέτηση υγιεινών στάσεων ζωής, θα καταδείξουν την αναγκαιότητα της κατάλληλης εφαρμογής προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση.

Σήμερα, η ανάγκη για διεξαγωγή ερευνών, που θα καταδεικνύουν και θα τεκμηριώνουν επιστημονικά την ευεργετική επίδραση ενός πλήρους και κατάλληλα οργανωμένου προγράμματος Φυσικής Αγωγής στην ομαλή ψυχοσωματική και νοητική ανάπτυξη του νηπίου, προβάλλει περισσότερο επιτακτική. Οι έρευνες αυτές θα αποτελέσουν τον ακρογωνιαίο λίθο για την κατάρτιση ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου αναλυτικού προγράμματος στο οποίο θα παρουσιάζονται και οι θεωρητικές, αλλά και οι πρακτικές, κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή αναπτυξιακά κατάλληλων προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Γνωρίζοντας τη θέση της φυσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα, από τη γέννηση της έως σήμερα, είναι επιτακτικό οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής να αναγνωρίσουν τη Φυσική Αγωγή ως ισότιμο γνωστικό αντικείμενο και να προσπαθούν να μειώσουν τον χρόνο που τα παιδιά συμμετέχουν σε διάφορες καθιστικές δραστηριότητες, με την αύξηση των ευκαιριών για φυσική δραστηριότητα, που τα παιδιά έχουν κατά τη διάρκεια της σχολικής ημέρας. Η Εθνική ένωση των σπορ και της Φυσικής Αγωγής στην Αμερική (N.A.S.P.E., 2000) προτείνει τουλάχιστον 60 λεπτά καθημερινής φυσικής δραστηριότητας, με στόχο την προώθηση της υγείας και τη δια βίου άσκηση. Επιπλέον, η προσέγγιση και άλλων γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος μέσω της κίνησης (διαθεματική προσέγγιση) δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να καταλάβουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται καθώς μεταφέρουν γνώσεις από μία περιοχή σε άλλα περιβάλλοντα (Elliot & Sanders, 2005).

Επίλογος

Συνειδητοποιώντας την αξία της Φυσικής Αγωγής στη προσχολική ηλικία μέσα από έρευνες (Flaherty, 1992; Γώτη, Δέρρη & Κιουμουρτζόγλου, 2006; Σέρρη, 1995), διαπιστώνεται η ανάγκη της συστηματικής εφαρμογής και της αξιολόγησης του ενιαίου αναλυτικού προγράμματος του 2001. Η εφαρμογή τέτοιων προγραμμάτων σε άλλες χώρες, και συγκεκριμένα στην Αγγλία, που υιοθετεί ως κεντρικό μεθοδολογικό άξονα τη διαθεματική διδακτική προσέγγιση, έχει αποδείξει την αποτελεσματικότητα τέτοιων σχεδιασμών (Young-Ihm, 2002). Τα παιδιά που συμμετέχουν σε ποιοτικά προσχολικά προγράμματα είναι πιθανότερο να πετύχουν στο σχολείο και στη ζωή. Η παροχή μιας υψηλής ποιότητας προσχολικής εκπαίδευσης είναι το κλειδί στη μελλοντική επιτυχία ενός παιδιού. Οι

θεμελιώδεις δεξιότητες που απαιτούνται για να επιτύχουν στον ακαδημαϊκό τομέα, περιλαμβάνουν την κοινωνική ανάπτυξη, τη γνωστική ανάπτυξη, και τη φυσική ανάπτυξη. Στα περισσότερα αναλυτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής, οι δυο πρώτες υπογραμμίζονται ενώ η φυσική ανάπτυξη των παιδιών είναι υποβαθμισμένη. Λίγα προγράμματα έχουν παράσχει προγράμματα ποιοτικής φυσικής δραστηριότητας για την προσχολική ηλικία. Σήμερα, περισσότερο ίσως από κάθε άλλη φορά, προβάλλεται επιτακτική η ανάγκη να γίνει κατανοητό, από όλους τους μετέχοντες στην προσχολική εκπαιδευτική διαδικασία, ότι η φυσική ανάπτυξη αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ομαλής γνωστικής και κοινωνικής ανάπτυξης του νηπίου, και πρέπει να εντάσσεται αρμονικά και ισότιμα στο σύγχρονο πρόγραμμα προσχολικής εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία

- Altman, L. (1991). Movement in early childhood. In Mitchell & David (Eds.), *Explorations with young children: A curriculum guide from the Bank Street College of Education* (pp.67). Mt. Rainier, MD: Gryphon House.
- Βασιλικό Διάταγμα 30.4.1896: «Περί συστάσεως νηπιαγωγείων». Φ.Ε.Κ.68/23.5.1896.
- Βασιλικό Διάταγμα 494/1962: «Περί του Αναλυτικού Προγράμματος των Νηπιαγωγείων του Κράτους». Αθήνα, Φ.Ε.Κ.124/6.8.1962, τεύχ. Α'.
- Begley, S. (1995). Do you hear what I hear. In E.N. Junn and C.J. Boyatzis (Eds.), *Child growth and development: Annual editions*. London : Duskin Publishing Group.
- Biber, B. (1996). *Η προσέγγιση της Παιδαγωγικής Σχολής Bank Street στην Προσχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Βρεττός, Γ. & Καψάλης, Α. (1997). *Αναλυτικό Πρόγραμμα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Bredenkamp, S. & Copple, C. (1998). *Καινοτομίες στην προσχολική εκπαίδευση: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Brown, J., Sherril, C. & Gench, B. (1981). Effects of an integrated physical education/music program in changing early childhood perceptual-motor performance. *Perceptual and Motor Skills*, 53, 151-154.
- Boreham, C. & Riddoch, C. 2001. The physical activity, fitness and health of children. *Journal of Sports Science*, 19, 915-929.
- Γώτη, Ε., Δέρρη, Β. & Κιουμουρτζόγλου, Ε. (2006). Γλωσσική Ανάπτυξη Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας μέσω της Φυσικής Αγωγής. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό* 4 (3), 371-378.
- http://www.hape.gr/emag/vol4_3/hape155.pdf.
- Campell, F. A. & Ramey, C. T. (1994). Effects of early intervention on intellectual and academic achievement: A follow-up study of children from low-income families. *Child Development*, 65, 684-698.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί. Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. Υ.Π.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

- Dale, E. (1972). *Building a learning environment*. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Δέρρη, Β. (2004). Η Φυσική Αγωγή στην Αρχή του 21ου Αιώνα. Νηπιαγωγείο. http://www.hape.gr/ebooks/book3_intro.asp
- Διακίδου, Ε. Α. & Φτιάκα, Ε. (1998). Νηπιακή εκπαίδευση ή φροντίδα; Ένα παιδαγωγικό δίλημμα. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 27, 7-30.
- Dowda, M., Pate, R., Trost, S., Almeida, J., & Sirard, J. (2004). Influences of preschool policies and practices on children's physical activity. *Journal of Community Health*, 29 (3), 183-196.
- Elliott, E. & Sanders, S. (2005). *Keep Children Moving: Promoting Physical Activity throughout the Curriculum*.
- Epstein, H., Valoski, M., Vara, S., & McCurley, J. (1995). Effects of decreased sedentary behaviour and increasing activity in obese children. *Health Psychology*, 14, 109-115.
- Evans, E. D. (1975). *Contemporary influences in early childhood education*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Evans, E. D. (1982). *Handbook of research in early childhood education*. New York: The Free Press.
- Fauth, B. (1990). *Linking the visual arts with drama, movement and dance for the young child*. In W.J. Stinson (Ed.), *Moving and learning for the young child* (pp. 159-187). Reston, VA: American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.
- Flaherty, G. (1992). The learning curve: Why textbook teaching doesn't work for all kids. *Teaching Today*, 67(6), 32-33.
- Gallahue, D. (1995). *Transforming physical education curriculum*. In S. Bredecamp & T. Rosegrant (Eds.), *Reaching potentials: Transforming early childhood curriculum and assessment*, volume 2, (pp. 125-144). Washington, DC: NAEYC.
- Gallahue, D. & Donnelly, F. (2003). *Developmental Physical Education for All Children*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Hohmann, M. & Weikart, D. (1995). *Educating Young Children*. MI: High/ Scope Press.
- Kamii, C. & DeVries, R. (1978). *Physical Knowledge in preschool education: Implications of Piaget's Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Katz, L. (1990). What should young children be learned? *Child Care Information Exchange*, 76, 12-14.
- Κιτσαράς, Γ. (1991). *Εισαγωγή στην Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κιτσαράς, Γ. (1998). *Εισαγωγή στην Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Έκδοση του συγγραφέα.
- Κουτσοβάνου, Ε. (1993). *Η Μέθοδος Montessori και η Προσχολική Εκπαίδευση. Σύγχρονες Προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Κουτσοβάνου, Ε. και Ομάδα Εργασίας (2003). *Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης και η Διαθεματική Διδακτική Προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας
- Kuhl, P. (1994). Learning and representation in speech and language. *Current Opinion in Neurobiology*, 4, 812-822.
- Melograno, V.J. (1997). *Designing the physical education curriculum*. Champaign, IL: Human Kinetics
- Miller, J. & Seller, J. (1985). *Curriculum perspectives and practice*. New York: Longman.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ. (1999). *Αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών σχολικής ηλικίας και εφήβων. Εγχειρίδιο για Ψυχολόγους*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- National Association for Sport and Physical Education (NASPE) (1995). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs from birth through age 8*. <http://www.naeyc.org>
- National Association for Sport and Physical Education (NASPE) (2000). *Appropriate practices in movement programs for young children ages 3-5*. Washington, DC: AAHPERD
- Νόμος ΒΤΜΘ' : «Περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως». Αθήνα, Φ.Ε.Κ.37/5.10.1895, τεύχ. Α'.
- Νόμος 1242/1919: «Περί Δημοτικής Εκπαιδευσεως» Αθήνα, Φ.Ε.Κ.190/28-08-1919
- Νόμος 4397/16-24.8.1929: «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσεως». Αθήνα, Φ.Ε.Κ.309/1929, τεύχ. Α'.
- Νόμος 309/1976: «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσεως». Αθήνα, Φ.Ε.Κ.100/30.4.1976, τεύχ. Α'.
- Νόμος 1566/1985: «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας κα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις». Φ.Ε.Κ.167/30.9.1985. Αθήνα, τεύχ. Α'.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2003). *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθώ-Γιώργος Δαρδανός.
- Ξηροτόρη, Η. (1975). *Το σύγχρονο νηπιαγωγείο και η ιστορία του*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεχλιβανίδης.
- Προεδρικό Διάταγμα 476/1980: «Περί του Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Νηπιαγωγείου». Φ.Ε.Κ.132/22.5.1980, τεύχ. Α'.
- Προεδρικό Διάταγμα 486/1989: «Αναλυτικό κα Ημερήσιο Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου». Φ.Ε.Κ.208/1989, τεύχ. Α'.
- Pica, R. (1999). *Moving & learning across the curriculum. 315 activities & games to make learning fun*. New York: Delmar Publishers
- Roorparine, J. & Johnson, J. (2006). *Ποιοτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης. Παραδείγματα*

- από τη διεθνή πρακτική. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Sanders, S. (2005). The Issues: Physically active for life. <http://www.pbs.org/teachersource>
- Σέρρη, Α. (1995). Προσχολική Αγωγή. Η Επίδραση της μουσικής μέσα από τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Schweinhart, L., Weikart, D., & Larner, M. (1986). Consequences of three preschool curriculum models through age 15, *Early Childhood Research Quarterly*, 1, 15-45.
- Spodek, B. (1973). Curriculum models in early childhood education. In B.Spodek (Ed.), *Early childhood education* (pp. 32-33). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Stinson, W. J., (1990). *Moving and learning for the young children*. Reston, VA: National Association for Sport and Physical Education.
- Venetsanou, F., & Kambas, A. (2004). How can a traditional Greek dances program affect the motor proficiency of pre-school children? *Research in Dance Education*, 5, 127-138.
- Werner, P. (1994). Whole physical education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 65, 40-44.
- Werner, P. (1999). The future of the integrated curriculum in physical education: Guarded optimism. *Teaching Elementary Physical Education*, 10, 11-13.
- Υπουργική Απόφαση 21072β/Γ2: «Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και αναλυτικά προγράμματα σπουδών (Α.Π.Σ.) Προσχολικής Αγωγής». Φ.Ε.Κ.304/13.03.2003, τεύχ. Β'.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (1998). *Γνώθι τι Curriculum*. Αθήνα: Εκδόσεις Ατραπός.
- Χρυσοφίδης, Κ. (2006). Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα του ελληνικού νηπιαγωγείου. Καινοτομίες στην υπηρεσία του ΔΕΠΠΣ. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 53, 108-115.
- Young-Ihm Kwon, (2002). Changing curriculum for early childhood education in England. *Early Childhood Research & Practice*, 4(2), <http://ecrp.uiuc.edu/index.html>
- Zachopoulou, E., Trevlas, E., Konstadinidou E. & Archimedes Project Research Group (2006). The design and implementation of physical education program to promote children's creativity in the early years. *International Journal of Early Years Education*, 14, 279-294.

